

VIRUSLI GEPATIT B: TA'RIFI, YUQISH MEXANIZMI VA PROFILAKTIKASI

Mirzoyeva Mehriniso Rizoyevna

mirzoyeva.mehriniso@bsmi.uz

Abu Ali Ibn Sino nomidagi

Buxoro Davlat Tibbiyot instituti

Annotatsiya

Ushbu maqolada virusli gepatit B kasalligining asosiy sabablari, yuqish mexanizmlari, belgilari, davolash va profilaktika choralari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Gepatit B — jigarini zararlovchi, viruslar orqali yuqadigan infeksiyon kasallik bo'lib, butun dunyoda sog'liqni saqlash tizimida muhim muammo hisoblanadi. Maqola o'quvchi uchun soddaroq tilda yozilgan bo'lib, unda kasallikdan qanday himoyalaniish mumkinligi, vaksinaning ahamiyati va gigiyena qoidalariga rioya qilishning roli yoritilgan.

Kalit so'zlar: Virusli gepatit B, jigar, infeksiya, virus, vaksina, yuqish yo'llari, profilaktika, immunitet.

Kirish

Virusli gepatit B bugungi kunda dunyo miqyosida eng ko'p tarqalgan yuqumli kasalliklardan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, hozirda dunyoda 250 milliondan ortiq odam ushbu virus tashuvchisi sifatida qayd etilgan. Gepatit B virusi asosan jigar hujayralarini zararlaydi, ularning yallig'lanishiga, faoliyatining buzilishiga va ayrim hollarda jigar sirrozi yoki jigar saratoniga olib keladi.

Kasallik ko'p hollarda parenteral yo'l bilan, ya'ni qon yoki qon bilan aloqa orqali yuqadi. Afsuski, ko'plab odamlar virusli gepatit B haqida yetarli ma'lumotga ega emas, bu esa kasallikning keng tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Shu sababli, gepatit B haqida to'g'ri tushuncha berish, uni erta aniqlash va oldini olish yo'llarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

1. Virusli gepatit B haqida umumiy tushuncha

Virusli gepatit B — DNK tarkibli virus tomonidan keltirib chiqariladigan yuqumli kasallikdir. Virus gepadnaviruslar oilasiga mansub bo'lib, u jigar hujayralarida ko'payadi va ularning faoliyatini buzadi. Kasallik o'tkir va surunkali shakllarda kechishi mumkin. O'tkir shakli ko'p hollarda to'liq sog'ayish bilan tugasa, surunkali shaklida virus yillar davomida jigar to'qimalarini asta-sekin shikastlaydi.

Virus tashqi muhitda juda chidamli bo'lib, qurigan qon, so'lak yoki boshqa suyuqliklarda bir necha oy davomida faol holatda saqlanishi mumkin. Bu holat virusning keng tarqalish xavfini oshiradi.

2. Kasallikning sabablari va yuqish mexanizmi

Virusli gepatit B asosan quyidagi yo'llar orqali yuqadi:

- **Qon orqali:** eng keng tarqalgan yo'l. Steril bo'lmagan tibbiy asboblari, shpritslar, ignalar, tatuirovka va pirsing paytida ishlatiladigan vositalar orqali yuqishi mumkin.

- **Jinsiy aloqa orqali:** himoyasiz jinsiy aloqada bo'lish gepatit B virusi yuqishiga sabab bo'ladi.

- **Ona va bola o'rtasida:** kasallangan ona virusni homiladorlik yoki tug'ilish paytida bolasiga yuqdirishi mumkin.

- **Maishiy yo'l bilan:** virus kasallangan shaxsning tish cho'tka, ustara, tirnoq qaychisi kabi buyumlarini ishlatish orqali ham yuqishi ehtimoli mavjud.

Gepatit B havo-tomchi yo'l bilan yuqmaydi, ya'ni bu kasallikdan quchoqlash, suhbatlashish yoki bir idishdan ovqatlanish orqali zararlaniş mumkin emas.

3. Kasallik belgilari

Gepatit Bning belgilari kasallikning kechish shakliga bog'liq. Kasallik dastlab yashirin (inkubatsion) davrda o'tadi — bu davr 1 oydan 6 oygacha davom etadi. Keyin quyidagi alomatlar kuzatiladi:

- Umumiy holsizlik va tez charchash;
- Ishtahaning yo'qolishi, ko'ngil aynishi;
- Qorinning o'ng qismida og'riq yoki og'irlik hissi;
- Tana haroratining ko'tarilishi;
- Teri va ko'zning sarg'ayishi (sariqlik);
- Siydikning to'q rangga kirishi, axlatning och tusga o'tishi;
- Ba'zan bo'g'imlarda og'riq va toshmalar paydo bo'lishi.

Ba'zi hollarda gepatit B hech qanday alomatsiz kechadi, ammo virus jigarni sekin zararlavveradi.

4. Kasallik oqibatlari

Agar gepatit B o'z vaqtida davolanmasa, u **jigar sirrozi**, **jigar yetishmovchiligi** yoki **jigar saratoni** kabi og'ir asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, surunkali shakl uzoq yillar davomida bemorni sekin-asta zaiflashtiradi. Shu bois, kasallikni erta aniqlash va nazoratga olish hayot uchun muhimdir.

5. Diagnostika

Gepatit B tashxisini qo'yishda laborator tahlillar muhim o'rin tutadi. Eng asosiy usullar:

- **Qon tahlili** – HBsAg antigenining mavjudligini aniqlash orqali virus borligi tasdiqlanadi;

- **Biokimyoviy tahlil** – jigar fermentlari (ALT, AST) miqdori o‘lchanadi;
- **Ultratovush tekshiruvi (UZI)** – jigar tuzilmasi va o‘lchamidagi o‘zgarishlar aniqlanadi.

Bu tahlillar orqali kasallik darajasi va jigar holati aniqlanadi.

6. Davolash

Virusli gepatit B davolashda asosiy maqsad — virusni organizmdan chiqarish va jigar faoliyatini tiklashdir. Davolash quyidagilardan iborat:

- **Virusga qarshi dori vositalari** (interferonlar, nukleozid analoglari);
- **Parhez ovqatlanish** – yog‘li, achchiq, sho‘r ovqatlardan voz kechish;
- **Dam olish va jismoniy yuklamani kamaytirish;**
- **Spirtli ichimliklardan butunlay voz kechish.**

Kasallik og‘ir kechayotgan hollarda bemor kasalxonada shifokor nazorati ostida davolanadi.

7. Profilaktika

Gepatit B dan himoyalanişning eng samarali usuli — bu **vaksinatsiyadir**. Vaksina 95% hollarda himoya samaradorligini beradi. O‘zbekistonda barcha chaqaloqlar hayotining birinchi kunlarida gepatit B ga qarshi emlanadi. Shuningdek, tibbiyot xodimlari, qon bilan ishlovchi shaxslar va boshqa xavf guruhidagi odamlar ham majburiy emlashdan o‘tishlari kerak.

Profilaktikaning boshqa muhim choralariga quyidagilar kiradi:

- Shaxsiy gigiyenaga rioya qilish;
- Steril asbob-uskunalaridan foydalanish;
- Tatuировka va pirsingni faqat sanitariya talablariga javob beradigan joylarda bajarish;
- Himoyasiz jinsiy aloqadan saqlanish;
- Virus tashuvchilarni muntazam tibbiy nazoratdan o‘tkazish.

Aholi o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish ham kasallik tarqalishini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Virusli gepatit B — jiddiy yuqumli kasallik bo‘lib, u jigarni zararlaydi va og‘ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Kasallikni erta aniqlash, o‘z vaqtida davolash va emlash orqali uning oldini olish mumkin. Har bir inson o‘z sog‘lig‘iga e‘tiborli bo‘lishi, gigiyena qoidalariga amal qilishi va shifokor tavsiyalarini bajarishi lozim.

Aholi o‘rtasida gepatit B haqida yetarli bilim berish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish va emlash dasturlarini kengaytirish orqali bu kasallikni nazorat ostiga olish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. *Virusli gepatitlar profilaktikasi bo‘yicha metodik qo‘llanma*, Toshkent, 2023.

2. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST). *Hepatitis B: Key facts*, 2024.
3. Tibbiyot ensiklopediyasi. Toshkent, 2022.
4. Harrison’s Principles of Internal Medicine, 21st Edition, 2023.
5. www.who.int/hepatitis

